

İNOVASYON POLİTİKALARI İÇERİSİNDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ÖNEMİ*

ÖZET

Bilgiye Dayalı Yeni Ekonomilerin (Knowledge-Based Economy) etkin işleyen ulusal inovasyon sistemlerine dayalı oldukları gözlemlenmektedir. Söz konusu inovasyon sistemleri içerisinde ise Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ'ler) önemli role sahiptir. Böylece inovasyon süreçlerinin geliştirilmesine yönelik politikalar çerçevesinde KOBİ'lere yönelik uygulamalar önemli bir araç olmaktadır. Çalışmamızın temel amacı, Ulusal İnovasyon Sistemi ile KOBİ'ler arasındaki etkileşimi analiz etmektir. Bu çerçevede, KOBİ'lerin esnek üretim yapısı, müşteriye yakınlıkları, ekonomik potansiyellerinin ve girişimcilik ruhlarının güçlü olması gibi özellikleri ile inovasyon sisteminin dinamikleri arasındaki ilişkileri inceleyeceğiz. Sonuçta inovasyon sistemi içerisinde KOBİ'lerin oldukça önemli fonksiyonlarının olduğu belirlenmektedir. Bu bağlamda, KOBİ'lerin zayıf yönlerini geliştirmeye yönelik uygulamalar inovasyon politikası seçeneklerinin önemli birer unsuru olmaktadır. KOBİ Merkezli İnovasyon Politikaları çerçevesinde oluşturulabilecek bu unsurlar ise, esas olarak, söz konusu işletmelerin finansman imkanlarını, bilgi iletişim ağlarını ve istihdam niteliklerini geliştirmeye yönelik uygulamaları kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ulusal İnovasyon Sistemi, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İnovasyon Politikaları

THE IMPORTANCE OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN INNOVATION POLICIES

SUMMARY

It can be indicated that Knowledge-Based Economy depends on efficient National Innovation System. Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) have a significant role in

---

* Yard. Doç. Dr. Özcan Karahan, Balıkesir Üniversitesi Bandırma İ.İ.B.F, İktisat Bölümü

this National Innovation System. Thus, it can be argue that policies relating to improvement of SMEs are significant tools in order to make innovation system strong. The basic aim of this study is to analyse the interaction between SMEs and National Innovation System. In this framework, we will analyse the relations between the dynamics of National Innovation System and some properties of SMEs like flexible structure of production, powerful economic potential and enterprises spirit. In conclusion, it can be indicated that there are a lot of significant functions of SMEs in National Innovation System. From this point, applications towards improving the disadvantages of SME's mean an important factor determining the options concerning the Innovation Policies. Innovation Policies based on improving SMEs, generally, consist of improving the financial resources, information networks and employment quality of these enterprises.

Key Words: National Innovation System, Small and Medium-Sized Enterprises, Innovation Policies

GİRİŞ

Toplum refahının artırılmasında ülkede bulunan kaynakların etkin kullanılması, başka bir ifade ile, verimli işleyen bir ekonomik yapıya sahip olunması temel bir koşuldur. Söz konusu koşulun yerine getirilmesinde ise ulusal inovasyon sisteminin kurularak etkinleştirilmesinin gerektiği fikri gittikçe yaygınlaşmaktadır. Böylece, bilim ve teknolojiye dayalı olarak mal ve hizmet üretimi ve sunumu, gittikçe artan oranda ulusal çapta sistematikleştirilerek analiz edilmeye başlanmıştır.

Genel olarak Ulusal İnovasyon Sistemi olgusu ile, bilimsel bilgi, teknoloji, üretim ve tüketim gibi değişik unsurların karşılıklı ilişki içinde bulunduğu, ülke ekonomisinin rekabet edebilirliğini artıran dinamik bir etkileşim süreci ifade edilmektedir. Çalışmamızın amacı, Ulusal İnovasyon Sistemi içerisinde yeniliklerin uygulandığı üretim sürecinin yeri ve önemini KOBİ'ler bağlamında analiz etmektir. Bu çerçevede, etkin bir Ulusal İnovasyon Sistemine ulaşmak için, KOBİ'lere yönelik uygulanabilecek bir takım politika önerileri de geliştirilecektir.

Çalışmamızda öncelikle, Ulusal İnovasyon Sistemi analiz edilmektedir. Daha sonra KOBİ'lerin Ulusal İnovasyon Sistemi içerisindeki yeri ve önemi araştırılmaktadır. Başka bir ifade ile, KOBİ'lerin Ulusal İnovasyon Sistemi ile etkileşimi incelenmektedir. Son

olarak, inovasyon sisteminin daha etkin çalışabilmesi için, KOBİ'lere yönelik uygulanabilecek politika alanları belirlenmeye çalışılmaktadır.

I. ULUSAL İNOVASYON SİSTEMİ

Ekonomik globalizasyon süreci sonunda, gerek firmalar ve gerekse ülke ekonomileri için, rekabet yeteneği, artan oranda bilgi ve öğrenme kavramlarına dayalı olarak gelişmeye başlamıştır (Golden vd. 1997: 28). Bu bağlamda, günümüzde verimli işleyen ekonomiler incelendiğinde, söz konusu unsurların Ulusal İnovasyon Sistemleri içerisinde etkinleştirildiği gözlemlenmektedir. Başka bir ifade ile, kaynakların etkin kullanımı ifade eden yüksek ekonomik verimlilik ile Ulusal İnovasyon Sistemlerinin yetkinliği arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır (Hwang, 2002: 12). En genel anlamı ile inovasyon olgusu bilim ve teknolojiadaki bir gelişmeyi ekonomik veya sosyal bir faydaya dönüştürme süreci olarak ifade edilebilir. İnovasyon olgusu, başta Kapitalist Sistemin başlangıç dönemlerinde olmak üzere, ekonomik yaşamdaki önemli dönüşümlerin analiz edilmesinde etkin bir araç olarak kullanılmıştır. Daha sonra inovasyon süreci birbirinden bağımsız çok çeşitli unsurları içine alacak şekilde ulusal boyutta ele alınarak kavramsallaştırılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası sanayileşmiş ülkelerin uzunca bir süre Fordist Üretim Modeline göre endüstriyel organizasyonlarını yönettikleri gözlemlenmektedir. Bu üretim modeli verimliliği ölçek ekonomisine dayalı olarak ortaya çıkan avantajlarla açıklamaktaydı. Buna göre, maksimum sayıda standart ürün üretimini esas alan yaklaşımın sonucu olarak ölçek ekonomilerinin birim maliyetlerde sağladığı avantajlar verimlilik göstergeleri olarak algılanmaktaydı. Gerek firma ve gerekse kamu politikaları da bu tespitten hareketle oluşturulan rekabet stratejisine göre belirlenmekteydi. Ancak, özellikle 1980'lerden sonra, Japon ekonomisinde başarı ile uygulanan, Araştırma ve Geliştirmeye dayalı olarak gerçekleştirilen esnek üretim biçimi Fordist Üretim Modelinin bir süre sonra terk edilmesine neden oldu. Böylece verimlilik veya rekabet gücünün artırılması için üretim sisteminde "nicelik" yerine "nitelik" esas alınmaya başlandı. Japon ekonomisinin diğer gelişmiş kapitalist ülkelerle karşılaştırıldığında kollektivist bir yapıya sahip olması da değişen üretim sistemi anlayışında etkili oldu. Buna göre Japonya da yeniliklere dayalı üretim sisteminin esası, kollektivist özelliğini de gösterecek bir biçimde, Ulusal İnovasyon

Sistemi ile açıklandı. Böylece, ekonomide verimlilik artışı sağlayan yeniliklerin bulunarak uygulanmasında, ülkedeki bir çok kamu ve özel sektöre ait kurum ve kuruluşun ortaklaşa çabasının belirleyici olduğu vurgulanmaktaydı (Golden vd. 2003: 2).

Öte yandan, yine özellikle 1980’li yıllarla birlikte iktisat literatüründe, “bilgi” nin çok önemli olduğu Kapitalizm ötesi yeni bir ekonomik sisteme doğru gidildiği ifade edilmeye başlandı. Teknolojinin dışsal bir faktör olarak kabul edildiği Neo-Klasik üretim fonksiyonunun büyümenin dinamiklerini yeterince gösteremediği bu Yeni Ekonomi’lerde, bilgi’nin önemli bir ekonomik kaynak olarak belirlendiği gözlemlenmektedir. Böylece, firma ve ülkeler için verimlilik ve rekabet anlayışını kökünden değiştirecek bir biçimde teknoloji olgusunu içselleştiren bir üretim ve büyüme modeli geliştirilmiştir. Bunun sonucu olarak, ekonomi içerisinde bilginin üretimi, dağılımı ve kullanımı süreçleri büyük bir önem kazanmıştır (OECD, 1999: 11). Bu durum, üretim süreçlerinde verimlilik sağlayacak modellerin, ulusal bazda çok sayıda organizasyonu içine alan bir inovasyon sistemine dayandırılmasına neden olmuştur.

Bütün bu gelişmelerden sonra, yeni ürünlerin veya üretim yöntemlerinin bulunması sürecini ifade eden inovasyon olgusu, ülke içinde farklı kişi, grup, sektör ve organizasyonlar arasında çok yönlü ve karşılıklı ilişkiler çerçevesinde gelişen bir süreci ifade edecek şekilde sistematikleştirilmiştir. Böylece, verimlilik artışı dolayısı ile rekabet üstünlüğü sağlayacak ekonomik yenilik yaratan üretim modelleri “Ulusal İnovasyon Sistemi” kavramına dayalı olarak açıklanmaya başlanmıştır. Bölgelerin, sektörlerin ve firmaların verimliliklerini geliştirme becerileri ile içinde buldukları ulusal inovasyon sistemi arasında çok yakın ilişkiler kurulmuştur. Bu anlayışa göre, her şeyin globalleşerek küreselleşmenin bir parçası olduğu günümüz ortamında dahi, bütün öz dinamiklerine rağmen ekonomik birimlerin verimlilik becerileri son analizde ulusal inovasyon sisteminin kısıtları ile sınırlanmaktadır (Arıkan, 2003: 38-40) .

Ulusal İnovasyon Sistemi çerçevesinde hangi alt sistemlerin veya kurumların mekanizma içine alınması gerektiğine ilişkin bir çok değişik görüş ileri sürülmektedir. Bu çalışma çerçevesinde, Ulusal İnovasyon Sistemi ile, faaliyetleri ve etkileşimleri ülkenin ekonomik ve sosyal yaşamında yeni bilgi ve teknolojilerin üretilmesine, uygulanmasına ve yayılmasına imkan veren çeşitli birimlerin oluşturduğu network ifade edilmektedir. Buna göre, network içerisinde genel olarak dört temel birim bulunmaktadır. Bunlar, Bilimsel Bilgi Üreten Birimler, Teknolojik Bilgi Üreten Birimler, Firmalar ve Tüketiciler olarak

sayılabilir (OECD, 1999: 9). Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Bilimsel Bilgi Üreten Birimler olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, bilimsel bilgiyi teknolojik bilgiye dönüştüren Enstitüler ve benzeri kurumlar Teknolojik Bilgi Üreten Birimleri oluşturmaktadır. Teknolojik bilgilerin ekonomik yaşamda uygulanması Firmalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Yenilikler sonucu ortaya çıkan ürünler ise Tüketiciler tarafından talep edilmektedir.

Ulusal İnovasyon Sistemi özünde bir network'tür. Dolayısı ile, dinamik ve interaktif bir ilişkiler ağına sahiptir. Sistemin belli bir noktadan yönlendirilmesi veya kontrol edilmesi söz konusu değildir. Sistem içerisindeki ilişkiler tek bir hat üzerinde geriye dönüşsüz değil, çok yönlü ve karşılıklı bir niteliğe sahiptir. Böylece Birimler arasında her biri bir öncekine bağlı edilgen ilişkilerin olması söz konusu değildir (Houghton, 2000: 6). Bilimsel Bilgi Üreten Birimler, Teknolojik Bilgi Üreten Birimler, Firmalar ve Tüketiciler hep birlikte aktif rol oynamaktadır. Bu durumda, klasik inovasyon anlayışının ileri sürdüğü şekilde Bilimsel ve Teknolojik Bilgi'nin üretildiği Birimler'in sistem içerisinde tek başına bir değer yaratmaları mümkün olmamaktadır. Öyle ki, yeni icatların yapılması artık bağımsız ve izole olmuş Thomas Edison gibi bilim adamlarının tekelden çıkmış, çok yönlü ve dinamik Ulusal İnovasyon Sistemlerinde gerçekleştirilir olmuştur (Stiglitz, 1999 : 37). Yeni geliştirilen Ulusal İnovasyon Sisteminde, tüketiciler de sadece sistem içerisinde üretilen yeni ürünleri talep eden pasif unsurlar değildir. Bunun tersine, Tüketim Birimi, Japonya'nın esnek üretim modeli örneğinde görüldüğü gibi, Ulusal İnovasyon Sistemi içerisinde yeniliklerin tüketici tercihlerine göre belirlendiği bir esneklik içinde dönüşmesini sağlamaktadır. Öte yandan, yeni bilgi ve teknolojilerin uygulama alanı bulduğu iş yaşamı da sistemin etkin işleminde önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde firmaların oynadığı bu rolü KOBİ'ler bağlamında analiz edeceğiz.

II. İNOVASYON VE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER

Ulusal İnovasyon Sistemi'nin etkinleşmesinde rol oynayan önemli aşamalardan biri yaratılan yeniliklerin başarılı bir biçimde uygulanmasıdır. Bilimsel ve teknolojik araştırmalar sonucu ortaya konan bulgular, firmalarda etkin bir biçimde uygulanma imkanı bulamazlarsa, yeni yada daha gelişkin bir ürün veya üretim yöntemine dönüşemezler. Bu şekilde bilim ve teknolojik gelişmeleri ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştüremeyen

inovasyon sistemlerinin de etkinleşmesi söz konusu olamaz. Bu çerçevede, özellikle Küçük ve Orta Boylu İşletmeler (KOBİ'ler), sahip oldukları nitelikler nedeni ile, büyük bir önem arz etmektedirler. Bundan sonra çalışmamızın temel amacı da bu önemi ortaya koyan bir analiz geliştirmektir.

KOBİ tanımlarında çeşitli kriterlerin ve bu kriterlere ilişkin de farklı ölçütlerin kullanıldığı gözlemlenmektedir. İşletmelerin bağlı oldukları işkollarına ve üretim tekniklerine olduğu kadar içinde buldukları ülkenin sanayileşme düzeyine göre çok çeşitli tanımlar yapılabilmektedir. Örneğin, İngiltere'de imalat sektöründe 250 işçiden daha az istihdama sahip işletmeler KOBİ statüsünde sayılırken, inşaat ve madencilik sektöründe bu sayı 25 işçi olarak belirlenmektedir. Almanya'da da 250 işçi sayısı imalat sektöründe çalışan işletmeler için KOBİ sayılabilmeye yeterli olurken, toptan ticaret yapan işletmeler için bu sayı 99 ve perakende ticaret yapan işletmeler için ise 49 sayısına kadar gerilemektedir. Ülkemizde Sanayi ve Ticaret Bakanlığının KOBİ'lerle ilgili kuruluşu olarak KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), imalat sektöründe 150'ye kadar işçi çalıştıran işletmeleri KOBİ statüsünde saymaktadır. Öte yandan, çalıştırılan işçi sayısı dışında başka göstergelerde KOBİ tanımlamalarında kullanılmaktadır. Buna göre, Almanya'da imalat sektöründe yıllık hasılatı 40 milyon Euro olan işletmeler KOBİ statüsüne alınırken, İngiltere de perakende sektöründeki işletmelerin KOBİ sayılabilmesi için 50 bin Pound'dan daha az hasılatı sahip olmaları gerekir (Akçemci, 2001:7-11).

Görüldüğü gibi, KOBİ'ler için kesin kriterler kullanarak tek bir tanım yapmak oldukça güçtür. Ancak, büyük işletmelerle karşılaştırıldıklarında, KOBİ'lerin bir takım ortak özelliklerinin olduğu belirlenmektedir. Böylece bu ortak özelliklerden hareket ederek oluşturacağımız bir analiz çerçevesinde KOBİ'lerin inovasyon sistemi içerisindeki rollerini belirleyebiliriz. Buradan hareket edildiğinde, KOBİ'lerin görece küçüklüklerinden kaynaklanan bir takım özellikleri nedeni ile ulusal inovasyon sistemi içerisinde önemli fonksiyonları yerine getirdiği gözlemlenmektedir. Gerçekten de, ampirik çalışmalarda belirlendiği şekilde, KOBİ'ler sahip oldukları nitelikler itibarı ile, büyük işletmelerle karşılaştırıldığında, inovasyon uygulamalarına çok daha fazla katkıdılar (Cogan, 1993, Santarelli vd. , 1996, Martinez-Ros vd. , 2002). Başka bir ifade ile, KOBİ'ler büyük işletmelere göre Ulusal İnovasyon Sistemi İçerisinde çok daha önemli fonksiyonları yerine

getirmektedir. KOBİ'lerin inovasyon sistemi içerisindeki önemini belirleyen özellikleri aşağıda belirlenen başlıklar çerçevesinde ortaya konabilir.

A. KOBİ'lerin Ekonomik Potansiyeli

KOBİ'ler genel olarak bütün ülkelerde çok önemli bir ekonomik potansiyele sahiptirler. KOBİ'ler ekonomide toplam işletmeler içinde sahip oldukları pay, yarattıkları istihdam ve katma değer gibi özellikler nedeni ile oldukça önemli bir yere sahiptir. Tablo.1'deki verilerden görülebileceği gibi, KOBİ'lerin gerek toplam işletme sayısı, gerek üretim miktarı ve gerekse istihdam sayısı bakımından ülke ekonomileri içerisinde önemli bir ağırlıkları bulunmaktadır. Üstelik bu durum, değerlerde bir miktar oynama olsa da, hem gelişmiş ve hem de gelişmekte olan ülkeler açısından geçerlidir.

Tablo.1 : KOBİ'lerin Çeşitli Ülke Ekonomileri İçerisindeki Ağırlıkları

KOBİ Payı (%)	ABD	Almanya	Hindistan	Japonya	İngiltere	G.Kore	İtalya	Türkiye
İşletme Sayısı	97,2	99,8	98,6	99,4	96,0	97,8	97,0	98,8
Üretim Miktarı	36,2	49,0	50,0	52,0	25,1	34,5	53,0	37,7
İstihdam Sayısı	50,4	64,0	63,2	81,4	36,0	61,9	56,0	45,6

Kaynak: (Akgemci, 2001: 17)

Sonuç olarak, KOBİ'lerin ekonomilerde işletme sayısı, istihdam ve üretim hacmi olarak oldukça geniş bir paya sahip olabilmeleri, yaratılan yeniliklerin bütün bir ekonomi içerisinde yayılabilmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Bu durumda KOBİ'lerin Ulusal İnovasyon Sistemi içerisindeki önemini artırmaktadır. Çünkü bilim ve teknoloji alanında sağladığı gelişmeleri uygulamaya yeterince yansıtamayan inovasyon sistemlerinin etkin olmaları düşünülemez.

Nitekim Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya gibi rekabet ettiği bölgeler ile karşılaştırıldığında, bilimsel araştırma performansı onların çok fazla gerisinde olmamasına rağmen, yeni ürün ve üretim yöntemlerinin geliştirilmesi bakımından söz konusu ülkelerin oldukça gerisinde kalmaktadır. Avrupa'nın, bilimsel ve teknolojik araştırmalardaki etkinliklerine rağmen ekonomik yenilik konusunda rekabet ettiği bölgelerin gerisinde kalması durumu "Avrupa Paradoxu" kavramı ile isimlendirilmektedir. Bu durum Avrupa'da üretilen bilimsel ve teknolojik bilgilerin ekonomik yaşamda verimliliği artıracak şekilde kullanılması konusunda önemli bir sorunun yaşandığına işaret etmektedir. Bu durum Birliđin ekonomik gelişmesini hızlandırmak amacı ile oluşturulmuş bir çok organizasyonda belirlenmiştir. Yine bu organizasyonlarda, sorunun çözümüne ilişkin olarak, önemli bir ekonomik potansiyele sahip olan KOBİ'lere yönelik politikalara işaret edilmiştir (European Commission: 2002a, 11). Böylece, önemli bir ekonomik potansiyele sahip olan KOBİ'lerin desteklenerek güçlendirilmesi, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin iş yaşamında yeterince uygulama alanı bulmasına imkan tanıyacaktır. Sonuç olarak, bilim ve teknolojideki ilerlemeler ekonomik gelişme sürecine yeterince yansıtılabilecektir.

B. KOBİ'lerin Girişimcilik Gücü

KOBİ'lerin önemli özelliklerinden biri "girişimcilik" unsurunun etkin olmasıdır. Bu durum yeniliklerin söz konusu işletmelerde uygulama alanı bulmasını kolaylaştırmaktadır. Girişimcilik, üretim faktörlerini katma değer sağlayacak şekilde etkin bir iş planı çerçevesinde organize etmeyi amaçlayan ekonomik bir faaliyet olarak tanımlanabilir. Girişimciliğin başarılı olabilmesi için, gösterdiği ekonomik faaliyet alanında ya tamamen yeni bir etkinlik ortaya koyması yada yerleşik mevcut ekonomik birimler tarafından sürdürülen faaliyetleri verimlilik sağlayabilecek şekilde yeniden organize edebilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Böylece girişimcilik basit bir işletme kurma faaliyeti veya mevcudu aynen tekrar eden bir ekonomik etkinlik olarak algılanamaz. Buna göre, girişimciliğin özünde değişimi arayarak ona cevap verme gayreti, yani yaratıcılık yatmaktadır. Değişim merkezli bir strateji şüphesiz her aşamasında önemli riskler içermektedir. Bu anlamda girişimcilik risk alabilme ve yönetebilme fonksiyonlarını da kapsar (Drucker, 1993 : 27-28).

Böylece, girişimcilik olgusu, yeniliklerin uygulanması sonucu verimlilik artışlarına bağlı gerçekleşen makroekonomik büyüme sürecinin önemli bir unsurudur. Bu bağlamda, Ulusal İnovasyon Sisteminin geliştirilmesini esas alan strateji çerçevesinde girişimciliği geliştirmeye yönelik politikalar önemli bir yer tutmaktadır. Uygulamalarına bakıldığında ise, girişimciliği destekleyen politikalar içerisinde KOBİ'leri merkez alan bir stratejinin benimsendiği görülmektedir. Çünkü girişimciliğin esasları ile KOBİ'lerin faaliyetlerini sürdürürken benimsedikleri ilkeler arasında büyük bir benzerlik vardır. Çünkü büyük şirketlerin ölçek ekonomilerinden kaynaklanan avantajlarına karşılık, KOBİ'lerin sahip oldukları kısıtlı üretim kapasiteleri ile, hiçbir yenilik faaliyetine girişmeden piyasada tutunabilmeleri oldukça güçtür. Başka bir ifade ile, büyük işletmeler karşısında pazarda ayakta kalabilmek için KOBİ'ler değişim ve yenilikten bir fırsat olarak yararlanmak zorundadırlar (OECD, 2004a: 8-11). Bu anlamda da KOBİ'lerin önemli bir girişimcilik veya yenilik kaynağı olduğu söylenebilir

Büyük işletmeler pahalı Ar-Ge çalışmalarını finanse edecek kaynaklara, bilgi birikimini güçlendiren etkin iletişim ağı altyapısına, kalifiye elemanlara yüksek ücret ödeyecek yeterli fonlara sahip olsalar dahi, piyasada kurmuş oldukları üstünlük nedeni ile yenilik arama motivasyonlarını kolaylıkla kaybetmektedirler. Genellikle büyük firmalar tek başlarına veya diğer birkaç firma ile anlaşarak piyasada monopol gücü oluşturma eğilimindedirler. Böylece, ölçek ekonomilerinin sağladığı avantajlar sayesinde, oldukça yüksek bir kar marjı ile çalışırken üretim süreçlerinde her hangi bir değişime girmeyi riskli bulabilmektedirler. Başka bir ifade ile, büyük firmaların piyasada sahip oldukları güç onları aktif bir biçimde inovasyona yönelmeleri konusunda isteksiz kılmaktadır. Ampirik çalışmalarla da belirlenen bu durum KOBİ'lerin Ulusal İnovasyon Sistemi içerisindeki önemine işaret etmektedir (Martinez-Ros vd. 2002: 48). Başka bir ifade ile, KOBİ'ler bir iş stratejisi olarak yenilikçiliğe, büyük işletmelerle karşılaştırıldığında, çok daha yakındır.

C. KOBİ'ler ve Esnek Üretim

KOBİ'ler sahip oldukları nitelikler nedeni ile, Modern Ulusal İnnovasyon Sisteminin dinamik yapısına en iyi biçimde uyum sağlayan ekonomik birimlerdir. Böylelikle yeni fikirlerin ve buluşların kolaylıkla uygulanma alanı bulduğu KOBİ'ler, ekonomilerin büyük bir esneklik içinde dönüşerek gelişmelerine imkan tanımaktadır. Öncelikle, nispeten küçük işletmeler olduklarından, bürokrasinin KOBİ'lerin işleyiş

süreçlerindeki esneklikleri azaltması söz konusu olamaz. Öte yandan, teknolojik ilerlemelere uygun bir biçimde yeni üretim yöntemlerinin uygulanması gerektiğinde, karşılaşılan ek maliyetler nispeten küçüktür. Ayrıca çalışan personel ile ilişki kanalları informal ve çok daha sıkı olduğundan yeni üretim süreçlerine motivasyonları kolaylıkla sağlanabilir. Böylece değişimin bütün işletme içerisine yayılması çalışanlarla sahip olunan bu informal fakat güçlü ilişki sayesinde daha kolay olabilmektedir. Başka bir ifade ile, etkin bir inovasyon performansı gösterebilmek için gerekli olan personel motivasyonu KOBİ’erde daha kolay sağlanabilmektedir. Dolayısı ile, dinamik bir organizasyon olarak yenilikleri çabuk öğrenme ve uygulama yeteneklerinin olduğunu söyleyebiliriz. (Nooteboom, 1994: 340).

Teknolojik ürünlerin ilk piyasaya çıkış aşamalarında genellikle taleplerinin oldukça kısıtlı olduğu gözlemlenmektedir. Böylece bu tür ürünlerin kullanımı yaygınlaşınca kadar, özellikle büyük işletmeler tarafından, üretilmeleri mümkün olmamaktadır. KOBİ’ler sahip oldukları küçük ve esnek üretim yapıları ile pazarı sınırlı bu tür yeni ürünleri üretebilme imkanına sahiptirler (Akgemci, 2001:16) . Bu durumda KOBİ’ler yeni ürünlerin piyasada tutuluncaya kadar geçen süreçte var olabilmelerini sağlamak konusunda önemli bir rol oynamaktadırlar.

D. KOBİ’lerin Tüketiciler ile İlişkileri

Ulusal İnovasyon Sistemi içerisinde tüketiciler oldukça aktif bir rol oynamaktadır. Böylelikle, yenilikler üretim yapılarını sürekli olarak tüketici ihtiyaçlarına duyarlı bir biçimde dönüştürebilirlerse başarılı olabilirler. Tüketici ihtiyaçlarını esas alan yeniliklerin çok daha çabuk gerçekleştikleri ve piyasada tutunabildikleri belirlenmektedir. Çünkü başarılı yeniliklerin dayandığı bilgi birikiminin en önemli kaynaklarından birisi tüketicilerle gerçekleştirilen iletişimidir. Japonya’nın esnek üretim modeli örneğinde görüldüğü gibi, bütün tüketicilerin tek tek isteklerini cevaplama çabası bir çok yeniliğin temelini teşkil etmiştir (OECD, 1999:26). Bu durumda tüketiciler ile yoğun ilişki kurma imkanına sahip olan KOBİ’lerin inovasyon uygulamalarında önemli katkılarının olduğunu söyleyebiliriz. Gerçektende, KOBİ’ler, tüketicilerle sahip oldukları yakın ilişki sayesinde, pazarın tüketici ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde ne tür yeni ürünlere açık olduğunun tespitinde önemli bir bilgi birikimine sahip olabilirler. Böylece büyük miktarlarda yatırım

harcamalarına gitmeden önce, yeni bir fikir veya buluşa karşı pazarın verebileceği tepkinin tahmin edilmesinde önemli bir rol oynayabilirler.

III. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİ ESAS ALAN İNOVASYON POLİTİKALARI

Yukarıdaki bölümde belirlediğimiz şekilde, KOBİ'ler, sahip oldukları bir takım özellikler nedeni ile, Ulusal İnovasyon Sistemi'nin etkinleştirilmesinde önemli fonksiyonları yerine getirebilmektedir. Bu nedenle Ulusal İnovasyon Sistemini geliştirmeye yönelik politikalar içerisinde KOBİ'lere özel bir yer verilmeye başlanmıştır. Böylece, ekonomilerin rekabet gücünü artırmayı amaçlayan strateji çerçevesinde Ulusal İnovasyon Sistemini geliştirmeye yönelik politikalar ile birlikte KOBİ'lerde önemlerini artırmışlardır. Başka bir ifade ile, KOBİ'lere yönelik uygulamalarla inovasyon kapasitesini artırmaya yönelik politikalar büyük oranda özdeşleşmiştir. KOBİ Merkezli İnovasyon Politikası Uygulamaları şeklinde ifade edebileceğimiz yaklaşım çerçevesinde, esas olarak, söz konusu işletmelerin zayıf yönlerinin geliştirilmesine çalışılmaktadır.

14-15 Haziran 2000 tarihlerinde İtalyanın Bologna kentinde toplanan Avrupa Birliği Bakan ve Temsilcileri yayınladıkları bildiriye, ülkelerin rekabet güçlerini yükseltebilmeleri için etkin bir Ulusal İnovasyon Sistemi kurmaları gerektiğini işaret ederek, bu süreçte KOBİ'lerin zayıf yönlerini destekleyici uygulamaları önemli bir yöntem olarak belirlemişlerdir. Söz konusu politikalar çerçevesinde KOBİ'lere yönelik olarak, iletişimlerini artırmak için network ağının güçlendirilmesi, kalifiye personel sağlanması ve danışmanlık hizmetlerinin sunulması, finansman imkanlarının geliştirilmesi, ilgili mevzuatın etkinliklerini kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesi gibi uygulamaların hayata geçirilmesi öngörülmektedir.

Avrupa Birliği'nin 2010 yılına kadar rekabet gücü yüksek, dinamik bir bilgi ekonomisi niteliğini kazanmasını öngören Lizbon Stratejisi'nin eylem planının odak noktasını da, KOBİ'lere yönelik uygulamalar oluşturmaktadır. Girişimciliğin gelişmesine paralel olarak ekonomik yenilik ve ilerlemeler arasında güçlü bir bağlantı kurularak, söz konusu çerçevede dönüşümün sağlanabilmesi için KOBİ'lerin desteklenmesi önemli bir araç olarak benimsenmiştir. Başka bir ifade ile, ekonomilerin dinamizmi ve rekabet gücü ile yenilik veya girişimcilik arasında doğrudan bir bağ kurularak, oluşturulan stratejinin odak noktasına da KOBİ'lerin güçlendirilmesine yönelik politikalar konulmuştur. Bu

strateji ile birlikte, girişimciliği destekleyici programlar ve risk sermayesi fonunu geliştirici uygulamalar yanında, eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin önem kazandığını görmekteyiz.

Avrupa Birliği tarafından oluşturulan 6. Çerçeve Programı ise, öncelikle Avrupa'nın yaratıcı ve yenilikçi düşüncüyü kullanmada ve bilgi toplumuna dönüşme sürecinde ABD'nin ve Japonya'nın gerisinde kaldığını tespit etmektedir. Buradan hareketle, rekabet ettiği bölgelerle arasında oluşan farkın kapatılması amacı ile, başta AB üyesi ülkeler olmak üzere, yaratıcı düşüncelerin ve yenilikçi potansiyelin harekete geçirilmesine hizmet edecek projelerin destekleneceğini belirtmektedir. Programın bir çok uygulama alanı olmakla birlikte, KOBİ'lere özel bir önem verdiği gözlemlenmektedir. Öyle ki, Avrupa genelindeki büyük işletmelerle karşılaştırıldığında, KOBİ'lerin istihdam edilen işçi başına iki kat daha fazla yenilik yaptığı tespiti yapılarak, söz konusu kuruluşlar ekonomide değişimin motoru olarak kabul edilmektedirler.

Ülkemizde de ekonomi içerisinde KOBİ'lerin etkinliğini artırmak üzere 12.04.1990 tarih ve 3624 sayılı kanun ile Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) kurulmuştur. KOSGEB 1996'dan bu yana kurduğu Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) ile teknolojiye dayalı ya da teknoloji üreten şirketlerin kurulması ve desteklenmesi alanında çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca TÜBİTAK- Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Başkanlığı, Türk Sanayinde Ar-Ge faaliyetlerini artırmak için Ar-Ge yapan şirketlere proje bazında yardım yapmaktadır. Halen uygulaması süren KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı ile AB 6. Ar-Ge Çerçeve Programı kapsamında KOBİ'lerin teknoloji ve yenilikçilik kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik stratejilerin oluşturulması ve projelerin hazırlanmasına çalışılmaktadır.

Gerek Avrupa Birliği Uygulamaları ve gerekse buna uyum sağlamaya çalışan Türkiye uygulamaları göz önüne alındığında, aşağıda belirlenen konuların öne çıktığı belirlenmektedir. KOBİ'lere yönelik politikalar içinde öne çıkan en önemli üç uygulama alanı, finansman, iletişim ağ yapısı, istihdam ve danışmanlık gibi konularda sağlanan destekleri kapsamaktadır (European Commission, 2002a: 27).

A. KOBİ'lere Finansman Desteği Sağlanmasına Yönelik Uygulamalar

KOBİ'lerin Ulusal İnovasyon Sistemi içerisinde fonksiyonlarını etkin bir biçimde yerine getirebilmeleri için desteklenmeleri gereken en önemli alanlardan biri finansmandır. Yenilikleri uygulama konusunda güçlü eğilimlere sahip olan KOBİ'ler faaliyetlerini sürdürürken çok önemli finansman problemleriyle karşılaşmaktadırlar. Sorunun iki temel kaynağı belirlenebilir (OECD, 2004a:18).

Öncelikle, bilindiği gibi, yenilikçi faaliyetler nispeten uzun dönem getiri sağlayan riskli aktivitelerdir. Çünkü yenilik getirmeyi amaçlayan etkinliklerin büyük oranda başarılı olması beklenemez. Üstelik yenilikçi uygulamaları hayata geçirmeye çalışan girişimcilerle fon arz eden birimler arasında yaşanan asimetrik bilgi problemi çok daha şiddetlidir. Diğer tür ekonomik faaliyetleri yürüten girişimcilere göre, yenilikçi yatırımları yürüten girişimciler fon arz edenler karşısında çok daha fazla bilgiye sahip olabilmektedir. Böylece fon arz edenlerin asimetrik bilgi sorunun çok daha yoğun yaşandığı bu tür girişimlere kaynak sağlamak konusunda oldukça çekimser oldukları gözlemlenmektedir. Bu durumun da inovasyon uygulamaları süresince yürütülen faaliyetlerin finansmanını oldukça güçleştirdiğini belirleyebiliriz.

İkinci olarak, KOBİ'ler nispeten küçük işletmeler olduğu için, şirketin yapısı hakkında bilgi veren formel bilgi kaynaklarına çok fazla sahip değildir. Bunun için KOBİ'ler inovasyon uygulamaları dışındaki her hangi bir etkinlik sırasında dahi faaliyetlerini dış kaynaklarla finanse ederken zorlanmaktadırlar. Boyutları küçük olduğu için borsaya açılma imkanı bulamayan KOBİ'ler, sermaye piyasası imkanlarını kullanamadıkları gibi, şirket hakkındaki bilgilerin şeffaf bir biçimde kamuoyuna duyurulması şansını da yitirmektedirler. KOBİ'lerin sahip oldukları kısıtlı kaynaklar nedeni ile, kendilerini Bağımsız Kredi Derecelendirme Kuruluşlarına sürekli izleterek kredibilitelerine ilişkin raporlar sunmalarını sağlamaları da mümkün değildir. Bu durumda KOBİ'lerle fon arz edenler arasında finansal piyasalarda oluşan asimetrik bilgi sorunu daha da artmaktadır.

Sonuç olarak, inovasyon uygulamalarına yönelen KOBİ'lerin finansal piyasalarda asimetrik bilgi probleminden kaynaklanan önemli kısıtlarla karşı karşıya olduğunu söyleyebiliriz. Bunun için, KOBİ Merkezli İnovasyon Politikalarının temel uygulama alanlarından biri, söz konusu işletmeleri finansal yönden desteklemektir. Avrupa Birliği

politikalarına bakıldığında KOBİ'lerin finansman sorunlarının çözümüne yönelik uygulamaların, söz konusu işletmelerin istihdam niteliklerini artırmayı amaçlayan etkinliklerden sonra ikinci sırada yer aldığı görülmektedir (European Commission, 2002b: 9). Bu bağlamda, özellikle, yenilikçi faaliyetlerin finansmanında kullanılan özel bir araç olan Risk Sermayesi yönteminin geliştirilmesine çalışılmaktadır.

Konu Türkiye açısından ele alındığında ise, özellikle 1990'lardan sonra yaşanan finansal krizler nedeni ile, ülkedeki bütün ekonomik birimler için önemli finansal problemlerin olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye'de yeterince derin olmayan finansal piyasalarda kamu borçlanma politikasının yarattığı baskılar önemli yapısal sorunlara işaret etmektedir. KOBİ'lerin finansmanına ilişkin asimetrik bilgi olgusundan kaynaklanan problemler yanında Türkiye'ye özel ortaya çıkan bu durumlar KOBİ'lerin finansal piyasalardan aldığı fon miktarını oldukça kısıtlamaktadır. Öyle ki, KOBİ'ler 2004 yılı itibarı ile ülkedeki toplam istihdamın 66,5'ini ve yaratılan katma değerinde %34'ünü sağlamasına rağmen, banka kredilerinden aldığı pay sadece % 5'dir (OECD, 2004b, 27). Böylece, Türkiye için KOBİ'lerin desteklenmesine yönelik politikalar içerisinde finansal politikaların öncelik taşıması gerekmektedir. Yapılan ampirik çalışmalarda da belirlendiği şekilde, bu sorun o kadar şiddetlenmiştir ki, Türkiye'deki KOBİ'ler için artık yaşamsal bir önem taşımaktadır (Akgemci, 2001: 31).

B. KOBİ'lerin İletişim Ağını Güçlendirmeye Yönelik Uygulamalar

Ulusal İnovasyon Sistemi, içinde bulunan birimlerin karşılıklı etkileşimine dayanan interaktif bir süreçtir. Dolayısı ile, sistem içerisindeki her birim gibi firmaların da fonksiyonlarını tam olarak yerine getirebilmesi için güçlü bir iletişim altyapısına sahip olması gerekir. Bir çok başarılı inovasyon faaliyetinin dayandığı bilgi birikiminin şirketlerin sahip oldukları yoğun network ağının sağladığı imkanlarla dışarıdan sağlandığı belirlenmektedir (Love, 1999: 62). Öyle ki, işletmelerin hem kendi aralarında, hem de bilimsel ve teknolojik bilgi üreten birimlerle sıkı ilişki içinde bulunmaları, yeniliklerin başarı ile uygulanmasına imkan veren bilgi birikiminin sağlanmasına katkı vermektedir.

Öte yandan, KOBİ'ler sahip oldukları sınırlı kaynaklar nedeniyle etkin bir biçimde işleyen iletişim alt yapısını kurmak konusunda oldukça yetersiz kalmaktadırlar. Böylece, Ulusal İnovasyon Sistemi içerisinde yeniliklerin uygulanması konusunda önemli

avantajlara sahip olan KOBİ'lerin bu alanda problem yaşadığı gözlemlenmektedir. Bunun için, KOBİ Merkezli İnovasyon Politikası Uygulamaları içerisinde, söz konusu kuruluşların iletişim ağını güçlendirmeye yönelik uygulamalar önemli bir yer tutmaktadır.

Özellikle Avrupa Birliğinde bu konuya özel bir önem verildiği gözlemlenmektedir. Buna uygun olarak, son dönemlerde KOBİ'lerin bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik alt yapısını geliştirmek için önemli yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Bu konuda Türkiye'nin gösterdiği performans ise oldukça yetersizdir. Ülke olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması konusunda sahip olduğumuz özellikler Bilgi Toplumu olma kriterlerinin çok ötesindeyken, özelde de KOBİ'lerin başta kaynak yetersizliği ve eğitimsizlik gibi nedenlerle, söz konusu araçları çok az kullandıkları gözlemlenmektedir (OECD, 2004b:30). Üstelik ülkemizde iletişim hizmetlerine ilişkin harcamalarının özel vergilerle iyice ağırlaştırılması sorunu daha da ağırlaştırmaktadır. Problemin çözümü için KOSGEB tarafından kıt kaynaklarla gerçekleştirilen, Organize Sanayi Bölgelerinde İnternet Salonları açmak gibi, uygulamalarda oldukça yetersiz kalmaktadır. Bu bakımdan, hem bilgi ve iletişim alt yapısının edinilmesi ve hem de kullanılması sürecinde karşılaşılan mali problemlerin çözümüne ilişkin desteklerin çok daha fazla artırılması gerekmektedir.

C. KOBİ'lerin İstihdam Niteliklerini Geliştirmeye Yönelik Uygulamalar

KOBİ'lerin inovasyon uygulamalarında başarılı olabilmelerinin temel koşullarından biri nitelikli eleman istihdam edilmesinin gerekliliğidir. Ancak, KOBİ'ler sınırlı kaynaklara sahip olduklarından, genellikle düşük ücret politikası izlemek zorunda kalmaktadırlar. Öte yandan, KOBİ'ler personeline büyük işletmelerin tanıdıkları bir takım sosyal hakları da sağlayamamaktadırlar. Böylelikle KOBİ'lerin nitelikli bir istihdam yapısına sahip olmaları oldukça güç görülmektedir. Bu durum yeniliklerin uygulanmasına oldukça açık olan KOBİ'lerin, isteklerini hayata geçirme aşamasında önemli bir sorun teşkil etmektedir. Öyle ki, nitelikli bir istihdam yapısı olmaz ise, KOBİ'lerin bütün girişimci ruhlarına rağmen, yenilikleri etkin şekilde hayata geçirmeleri söz konusu olamaz.

Avrupa Birliği üyesi olan ülkelerde faaliyet gösteren toplam 350 KOBİ üzerinde yapılan bir araştırmada, işletmelerin yaklaşık %80'nin kalifiye eleman istihdam edememesini önemli bir sorun olarak belirlediği tespit edilmiştir (European Commission, 2002a: 33). Bu bağlamda, Avrupa'da KOBİ'lerin sahip oldukları işgücünün niteliklerini

geliştirmek ve kalifiye personel kullanımlarını kolaylaştırmak için çeşitli programlarla destek sağlandığı gözlemlenmektedir.

Türkiye’de KOBİ’lerin yoğun olarak bulunduğu altı ili kapsayan bir çalışmada, söz konusu işletmelerin sahip oldukları personelin eğitim seviyesini yükseltmek konusunda büyük bir ihtiyaç içerisinde buldukları tespit edilmiştir. Öyle ki, KOBİ’lerin sahip olduğu eğitim talebinin önemli bir piyasa oluşturduğu belirlenmektedir. Ancak sağlanan eğitim hizmeti fiyatlarının yüksekliği nedeni ile KOBİ’lerin taleplerini piyasaya yeterince yansıtamadıkları, dolayısı ile de, hizmetlerden yeterince yararlanamadıkları belirlenmiştir (Dağdeviren vd., 2004:59-81).

KOBİ’lerin sahip oldukları bütçelerin darlığı sadece istihdamın genel niteliklerinin düşük seviyelerde kalmasına neden olmaz. Aynı zamanda danışmanlık fonksiyonlarını yerine getirecek uzman personel istihdamını da güçleştirir. Böylece, özellikle yeni uygulamaların hayata geçirilmesi sürecinde ortaya çıkması oldukça muhtemel, idari ve teknik konulardan kaynaklanan problemlerin çözümünde, ihtiyaç duyulan uzman desteği sağlanamamaktadır. Büyük işletmeler fonksiyonlarına göre ayrılmış, finansman ve pazarlama gibi bölümlere ve bu bölümlerde çalışan uzman kişilere sahiptirler. Ancak, KOBİ’lerin hem yapıları gereği ve hem de sahip oldukları kaynakların kıtlığı nedeni ile bu şekilde bir organizasyona gitmeleri oldukça zordur. Bu durumda, yeni uygulamaların gerçekleştirilmesi sürecinde ortaya çıkması muhtemel olan problemlerin çözüm aşamasında ihtiyaç duyulan kritik kararlar gerektiği gibi alınamayabilir. Bu durum da, şüphesiz, inovasyona yönelik uygulamaların başarı şansını oldukça azaltmaktadır.

SONUÇ

Günümüzde verimlilik artışı sağlayan yenilikler, farklı firma, grup, sektör, organizasyon ve bölgeler arasında çok yönlü ve karşılıklı ilişkiler çerçevesinde ulusal çapta gelişen bir süreç sonunda elde edilmektedir. Böylece, ülkesel, bölgesel, sektörel ve hatta firma bazında rekabet üstünlüğü sağlayacak becerilerin edinilmesi sürecini içinde bulunan Ulusal İnovasyon Sisteminin etkin işlemesinden bağımsız bir biçimde düşünmek mümkün değildir. Bu bağlamda KOBİ’lerin rekabet yeteneğini de Ulusal İnovasyon Sistemi ile etkileşiminden bağımsız bir biçimde ele alınamaz.

Öte yandan, KOBİ’lerin sahip olduğu bir takım özellikler nedeni ile Ulusal İnovasyon Sistemi’nin etkin çalışmasında çok önemli roller üstlenebileceği

gözlemlenmektedir. KOBİ'ler söz konusu fonksiyonlarını ne kadar iyi bir biçimde yerine getirirlerse Ulusal İnovasyon Sistemi o derece etkin işleyebilir. Bir sonraki aşamada ise etkin bir Ulusal İnovasyon Sistemi içerisinde KOBİ'ler çok daha verimli bir biçimde çalışabileceklerdir. Bu şekilde KOBİ'lerin verimliliği ile Ulusal İnovasyon Sisteminin etkinliği arasında birbirini besleyen karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır.

Söz konusu ilişkinin güçlü bir biçimde sürdürülebilmesi için öncelikle KOBİ'lerin zayıf yönlerini güçlendirmeye yönelik uygulamalara gidilmesi gerekmektedir. Böylece, KOBİ'ler Ulusal İnovasyon Sistemi içerisinde fonksiyonlarını daha iyi bir biçimde yerine getirerek sistemin etkinleşmesini sağlayacaktır. Bu durum ise ekonomideki bütün birimlerde olduğu gibi KOBİ'ler içinde verimlilik artışı sağlayacak önemli imkanlar sunacaktır. Buna göre, KOBİ'lerin zayıf yönlerini destekleyici uygulamalar salt olarak sanayi politikalarının bir parçası olmanın çok ötesinde inovasyon politikalarının esasını oluşturmaktadır. Bunun için söz konusu faaliyetleri KOBİ Merkezli İnovasyon Politikası Uygulamaları olarak isimlendirebiliriz. Bu şekilde, KOBİ'ler ile Ulusal İnovasyon Sistemi arasındaki karşılıklı etkileşimi güçlendirmeye yönelik KOBİ Merkezli İnovasyon Politikası Uygulamaları, rekabet üstünlüğü sağlayan yeniliklere dayalı ekonomik büyüme stratejisinin önemli bir parçası olarak görülebilir. Böyle bir strateji çerçevesinde, KOBİ'lerin dezavantajlı taraflarını desteklemeye yönelik olarak geliştirilen, KOBİ Merkezli İnovasyon Politikası Uygulamalarının temel olarak üç alana yöneldiği belirlenmiştir. Bunlar, KOBİ'lerin finansman sorunlarının çözümüne yönelik uygulamalar, KOBİ'lerin iletişim ağlarını güçlendirmeye yönelik uygulamalar ve KOBİ'lerin istihdam niteliklerini artırmaya yönelik uygulamalardır.

KAYNAKÇA

- Akgemci Tarık, (2001):** “*KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*” KOSGEB, Anara, Haziran 2001.
- Arıkan Cemil, Müfit Akyos, Metin Durgut, Aykut Göker (2003):** “*Ulusal İnovasyon Sistemi*” Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği, Yayın No: TÜSİAD – T /2003/10/ 362.
- Cogan J. D. (1993):** “*The Irish Experience with Literature-based Innovation Output Indicators*” içinde, “ New Concepts in Innovation Output Measurement”, A. Kleinknecht and D. Bain, St Martin’s Pres, New York, 1993.
- Dağdeviren, Metin, Diyar Akay, Mustafa Kurt (2004):** “*Türkiye’de KOBİ’ler İçin Eğitim Hizmetleri Pazarı: KOBİ’ler ve Eğitim İhtiyaçları.*” , 1. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi., İstanbul, 11-12 Aralık 2004.
- Drucker, F. Peter, (1993):** “*Innovation and Enterepreneurship*”, Harper Businesss, New York, 1993.
- European Commision, (2002a):** “*High-Tech SME’s in Europe*”, Observatory of European SME’s, Belgium, 2002.
- European Commision, (2002b):** “*SME’s in Focus*”, Observatory of European SME’s, Belgium, 2002.
- Golden Willie, Eoin Higgins, Soo Hee Lee (2003):** “*National Innovation Systems and Entrepreneurship*”, Centre for Innovation Structural Change (CISC) Working Paper No:8, October, 2003.
- Hwang Joo-Seong, (2002):** “*Does the Concept of National Innovation Systems Contribute to Expalining Economic Performance?* ”, DRUID summer Conference on “Industrial Dynamics of the New and Old Economy – Who is Emberacing Whom ”, Copenhagen, Elsinore, 6-8 June 2002.
- Houghton John, Peter Shoehan (2000):** “*A Primer on the Knowledge Economy*”, Centre for Strategic Economic Studies, Victoria University, 2000.
- Love James, Stephen Roper, (1999):** “The Determinants of Innovation: R-D, Technology Transfer and Networking Effects”, *Review of Industrial Organisation*, Vol:15, No:1, August 1999.

Martinez-Ros, Ester, Jose M. Labeaga (2002): “*The Relationship Between Firm Size and Innovation Activity: A Double Design Approach and An Application to Spanish Manufacturing Firms*”, *Economics of Innovation and New Technology*, 2002, Vol: 11, No:1, 2002

Nelson, R. Richard, Nathan Rosenberg (1993): “*Technical Innovation and National Systems*”, in (ed) Richard R. Nelson “*National Innovation systems: A Comparative Analysis*”, Oxford University Press, New York and Oxford,1993.

Nooteboom, B. (1994): “*Innovation and Diffusion in Small Firms:Theory and Evidence*”, *Small Business Economics*, Vol:6, (327-347)1994.

OECD (1999): “*National Innovation System*”, Paris, 1999.

OECD, (2004a): “*Promoting Entrepreneurship and Innovative SMEs in a Global Economy*”, Second OECD Conference of Ministers Responsible for Small and Medium_Sized Enterprises, İstanbul, Turkey, June 2004.

OECD, (2004b): “*Small and Medium-Sized Enterprises in Turkey*”, OECD, Paris,2004.

Santarelli, E. , R. Piergiovanni (1996): “*Analyzing Literature Based-Innovation Output Indicators, The Italian Experience*”, *Research Policy* (25), 1996.

Stiglitz E. Joseph (1999): “*Knowledge in the Modern Economy*”, içinde “ “ The Economics of the Knowledge Driven Economy ”, department of Trade and Industry (DTI), Centre for Economic Policy Research, London.